

TAMUSSIN, CATHERINE 2018. *La didactique du français dans la Hongrie de l'entre-deux-guerres: acteurs, outils, représentations*. Linguistique. Université Sorbonne Paris Cité. PhD-disszertáció. Paris. <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-02081516/document> (2020. 03. 11.)

Géza Bárczi was born 125 years ago

Géza Bárczi is a prominent figure of Hungarian linguistics; he had an influential role in the history of that discipline both as a professor and as a researcher. The present commemoration was written by one of his former students, someone who knew him closely and finds it important to pass on the memory of her mentor. The paper enumerates the main events of Géza Bárczi's professional life (from being a secondary school teacher to leading the department of Hungarian linguistics at the University of Debrecen and then at ELTE) and gives a broad picture of the various areas of his work, which covers almost all of the subfields of Hungarian language history (such as phoneme history, historical morphology, lexicology etc.). Géza Bárczi is also considered to be a great synthesis maker, something which particularly shows up in two of his works: he is the author of the first thorough etymological dictionary of the Hungarian language (1941) and of an extensive monograph called *A magyar nyelv életrajza* (A Biography of the Hungarian Language). He also had an important role in the Society of Hungarian Linguistics, of which he was the president for 17 years. His lectures were unforgettable experiences for his students: he was always seeking for the truth in his research and his way of presentation was always known for its crystal clear logic and elegant style.

Keywords: history of the Hungarian language, synthesis making, etymological dictionary, University of Debrecen, ELTE.

KOROMPAY KLÁRA
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

S Z E M L E

Fóris Ágota – Bölcskei Andrea szerk., Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen

L'Harmattan – OFFI Zrt., Budapest, 2019. 218 lap

1. Az ismertetett tanulmánykötet azon három köszöntő és nyolc előadás írott változatát tartalmazza, amelyek az azonos című, 2018. március 9-én megtartott konferencián hangzottak el, valamint az EAFT által közzétett Brüsszeli nyilatkozat és az UNESCO által megjelentetett Terminológiapolitikai irányelvek magyar fordítását foglalja magában. A köszöntőket a magyar terminológiastratégiával intézményi szinten is foglalkozó jelentős magyar szervezetek vezetői mondták; az előadók, egyben a tanulmányok szerzői pedig a szakterület elismert kutatói, illetve intézmények, szervezetek vezetői (magyarországi, felvidéki, erdélyi egyetemek, kutatóintézetek, az Európai Terminológiai Társaság [EAFT] és a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa [MaTT] képviselői). A kötet témái az általános

magyar nyelvstratégiától indulnak és haladnak a szűkebb terminológiastratégia felé, az összefoglaló tanulmányok támpontokat és konkrét javaslatokat adnak a magyar terminológiastratégia szakmai megalapozásához, valamint felvázolják azokat a főbb lépéseket, amelyek mentén lehetséges ezek megvalósítása. A kötet ingyenesen letölthető a társkiadóként is közreműködő Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda (OFFI Zrt.) weboldaláról.¹

2. A szerkesztők a kötet előszavában (9–12) kiemelik, hogy a magyar nyelv versenyképessége, valamint a határon inneni és azon túli magyar nyelvű közösség helyzete szorosan összefügg a terminológia állapotával, valamint a terminológiastratégia meglétével, illetve hiányával, hiszen a szaknyelvek helyzetére a köznyelvhez hasonló mértékű figyelmet kellene fordítani. A terminológiastratégia nem pusztán nyelvi, nyelvészeti kérdés: egy szakmailag megfelelően kidolgozott rendszer és ennek megvalósulása egy adott államban szerves része az információra, a tudásmegosztásra vonatkozó, az innovációs, a digitális, valamint az oktatási stratégiáknak is, mindezeknek pedig konkrét gazdasági hatása van.

Az előszót követik az É. KISS KATALIN, az MTA Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottság elnöke, a TÓTH ATTILA, a (2019-ig fennálló) Magyar Nyelvstratégiai Intézet igazgatója, valamint NÉMETH GABRIELLA, az OFFI Zrt. vezérigazgatója által írott köszöntők (20–30). Az első két köszöntő a szaknyelv fejlesztésének fontosságát emeli ki, valamint párhuzamba állítja a mai, modern terminológiastratégiai törekvéseket a nyelvújítás korabeli folyamatokkal, kiemelve, hogy mindkét tevékenység a magyar nyelv helyzetének erősítését tűzte ki célul. A harmadik köszöntő a terminológiastratégia és a fordítás összefüggéseit emeli ki, így például azt, hogy az OFFI Zrt.-n belül a jogszabályfordítások kapcsán milyen terminológiai nehézségek merültek fel, és ezekre milyen megoldásokat találtak a szakemberek, valamint hogyan hozták létre a IUSTerm jogi terminológiai adatbázist.

3. TOLCSVAI NAGY GÁBOR Nyelvstratégia és terminológia című írása (33–46) a terminológia nyelvtudományon belüli helyzetéből indul ki (azt elsősorban a szemantikával veti egybe), kiemeli a terminológia kettős helyzetét, amely egyrészt leíró jellegű diszciplína, másrészt alkotó szerepe is van az új terminusok létrehozásakor. Maga a terminológia, illetve a terminológiastratégia a tágabban értelmezett nyelvtervezés része, amelynek elsődleges célja a mindenkorin nyelv funkcióinak fenntartása és jövőbeni fejlődési irányának kijelölése. Kiemeli, hogy a határon túli nyelvváltozatok nyelvtervezési kérdéseire is megfelelő figyelmet kell szálni. Emellett olyan fontos kérdéseket is felvet, hogy például milyen nyelvészeti eljárások léteznek a szakkifejezések kodifikálására, milyen módon célszerű a szakkifejezéseket magyarosítani, szükséges-e a központi irányítás a terminológiai tevékenységekhez, s hogy hogyan lehet összehangolni a magyarul beszélő régiók eltérő államnyelvi hatás alatt álló terminológiai rendszereit.

PRÓSZÉKY GÁBOR Terminológia és szóbeágyazás című tanulmánya (47–58) a terminológia számítógépes nyelvészeti megközelítéséből kiindulva azt vizsgálja, miként lehet meghatározni az egyes szavak vagy szókapcsolatok környezete alapján, hogy azok terminusnak tekinthetők-e vagy sem. A szóbeágyazási modellek a lexikai elemeket vektorokként értelmezik, amelyek egy valós vektortér egy-egy pontját jelölik. Ebben a térben a szemantikailag és/vagy morfoszintaktikailag hasonló szavak egymáshoz közel, míg

¹ https://www.offi.hu/sites/default/files/media/files/terminologastrategiai_kihivasok.pdf (2020. 09. 30.)

az eltérők egymástól távol helyezkednek el, így két elem jelentésbeli hasonlósága meghatározható két vektor távolságaként. A szerző ismerteti az első, magyar nyelvre vonatkozó ilyen jellegű kísérleteket és a klaszterezéssel (csoportosítással) kapcsolatos eredményeket, végül összeveti a magyar és az angol klasztereket, kiemelve a hasonlóságokat.

BENŐ ATTILA és PÉNTEK JÁNOS *A terminológiastratégia szintjei és feltételei Erdélyben* című tanulmányukban (59–73) kiemelik, hogy a peremrégiókban főként a szaknyelvekben figyelhető meg a magyar nyelv visszaszorulása. Ennek egyik oka a szaknyelvek elszigeteltsége az anyaországtól, valamint a magyar nyelv korlátozott használata. Az oktatáspolitiká szorosan összefügg a nyelvtervezéssel is, különös tekintettel azokra az országokra, ahol a magyar kisebbségi nyelvként van jelen: az oktatásnak figyelembe kell vennie az anyanyelv, az államnyelv és az idegennyelv tananyagokba való beépítését. Ehhez a témához kapcsolódik a meglévő magyar nyelvű tananyagok kérdésköre is, az oktatás helyzete pedig kihat általában a tudományos nyelvhasználatra is. A tanulmány kiemeli továbbá a nyelvi tanácsadás fontosságát, és kitér a határon túli nyelvi irodák munkájára. A terminusalkotásban is jelentős szerepet játszanak a nyelvi irodák. A tanulmány e témakörök kapcsán több szempontból is részletesen ismerteti a kapcsolódó romániai magyar helyzetet és eredményeket.

LANSTYÁK ISTVÁN *Nyelvmenedzselés-elmélet és terminológia* című tanulmánya (73–93) a nyelvmenedzselés-elmélet, a nyelvstratégia és a terminológiaalakítás elveit, módszereit és viszonyát elemzi. A nyelvmenedzselés-elmélet a nyelvi és kommunikációs problémák feltárására és kezelésére szolgáló elméleti keret, amelyet hatékonyan lehet használni a nyelvi problémáknál is, így többek között a nyelvi kisebbségek nyelvhasználatával kapcsolatosan. A nyelvmenedzselés központi fogalma a nyelvi probléma, amelynek kezelésében a nyelvmenedzselést végzők nem a standard nyelvváltozat normáját tartják irányadónak, hanem a hétköznapi beszélők interakcióit veszik alapul, azaz alulról szerveződve kívánják kezelni a vizsgált kérdéseket; erre két példát is hoz a szerző a szlovákiai gyakorlatból. Részletezi a nyelvmenedzselés szintjeit, megkülönböztetve a mikro- és makroszintű, valamint az egyszerű és szervezett nyelvmenedzselést. A szerző hangsúlyozza, hogy kisebbségi nyelvi helyzetben a szaknyelvi diskurzusok számottevő része a többségi nyelvből való fordítás, ezért elsődlegesen a fordítók diskurzusalakító stratégiáit érdemes vizsgálni. Sokszor megfigyelhető, hogy a fordítók nincsenek tekintettel az anyaországi terminológiára, ezért is lenne fontos és szükséges a szervezett terminológiamenedzsmet és -stratégia.

B. PAPP ESZTER *A terminológiastratégia kérdései Európában* című tanulmányában (94–104) rámutat, hogy Európa-szerte évtizedek óta figyelmet fordítanak a tudományban és a politika szintjén is az alapvető nyelvi jogok biztosítására, és ez csak kidolgozott terminológiai rendszerek mentén valósulhat meg. Bemutatja az Európai Terminológiai Társaság (EAF) munkáját, és az Infoterm és TermNet szervezeteit. Tárgyalja a terminológiastratégiára vonatkozó fontosabb dokumentumokat, köztük az UNESCO-nak a kötet mellékletében megjelent terminológiai politikai irányelveket közreadó dokumentumát, továbbá a vonatkozó nemzetközi szabványokat, amelyeket a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) dolgozott ki. Sorra veszi a terminológiastratégia kialakításánál fontos szempontokat, valamint a munkafolyamatokkal, illetve a terminológiastratégia sikerességével kapcsolatos lépéseket. A tanulmány az európai országokban már megvalósult terminológiastratégiai eredmények, illetve terminológiai adatbázisok közül is bemutat

néhányat. Véggkövetkeztetése, hogy fontos az európai példák megismerése, hiszen ezek a magyar terminológiastratégia kialakításában is mintát, segítséget jelenthetnek.

TAMÁS DÓRA MÁRIA A terminológiai adatbázisok mint a terminológiastratégia eszközei című tanulmányának (105–119) kiindulópontja, hogy a megfelelően kidolgozott terminológiastratégia eredményeit terminológiai adatbázisokban kell rögzíteni. A tanulmány áttekintést nyújt arról, hogy milyen elvek mentén érdemes kialakítani terminológiai adatbázisokat, és melyek azok az adatkategóriák, amelyeket mindenképpen szerepeltetni kell egy ilyen adatbázisban. A tanulmány szól továbbá a nyelvi segédeszközök különböző típusairól és szerkesztési alapelveikről. Bemutatja a terminológiai adatbázisokat, lehetséges osztályozásukat, majd sorra veszi azokat a szempontokat, amelyeket készítésük során figyelembe kell venni (pl. felhasználási cél, célcsoport, nyelvek száma). A szerző kitér az adatbázisok építésével kapcsolatos szabványokra, a különböző szakmai szervezetek ajánlásaira, valamint az elérhető szoftveres megoldásokra is. A dolgozatot az OFFI Zrt.-n belül létrehozott IUSterm jogi terminológiai adatbázis rövid bemutatása zárja.

KUNA ÁGNES és LUDÁNYI ZSÓFIA Terminológiai elvek az orvosi szaknyelvben és a gyógyító kommunikációban. Problémák, tendenciák, ideológiák című tanulmányukban (120–139) rámutatnak arra, hogy az orvosi nyelvet a nyelvhasználati színtereknek megfelelő rétegzettség különösen jellemzi, hiszen gyakori a laikusok bevonása a kommunikációba. Ez a közvetítő nyelvi jelleg válik fontossá például a rövidítések tekintetében, melyek közt nagymértékű eltérés lehet az egyes szakmai csoportok nyelvhasználatában, ezért ez a terület mindenképpen harmonizálásra és/vagy szabványosításra szorul. Egy másik fontos tendencia a betegek megváltozott információkeresési szokása és az orvos-beteg kommunikáció áthelyeződése az online térbe, mindez pedig még fontosabbá teszi a fogalmak pontos megértését és használatát. Az orvosi szakszókincs kapcsán röviden foglalkoznak a helyesírási kérdésekkel és a terminológiastratégia ideológiai meghatározottságával, s részletes képet adnak a magyar orvosi nyelv meghatározó fórumainak tekinthető intézmények és szervezetek köréről és tevékenységéről is.

A kötet utolsó tanulmánya FÓRIS ÁGOTA és BÓLCSKEI ANDREA Ajánlások a magyar terminológiastratégiához című írása (140–162), amelyben a szerzők – az UNESCO irányelveivel összhangban – konkrét lépéseket ajánlanak a magyar terminológiastratégia megalapozásához. Ahhoz, hogy a szaknyelvekben és a tudomány nyelvében a magyart megfelelően lehessen használni, a terminológia adekvát leírását, fejlesztését, harmonizálását és nyilvánossá tételét biztosítani kell. Ismertetik, hogy a terminológiastratégia miként épül be az általános nyelvstratégiába, s megadják a pontos definícióját. Nem egyenlő ez a terminusalkotással vagy az idegen eredetű terminusok magyarosításával, hanem sokkal tágabb területre terjed ki; a cél nem a szabványosítás, illetve egységesítés, hanem a terminológia egyesítése, harmonizációja, tehát igazodás a valós nyelvhasználathoz. Megállapítják, hogy hiányzik a tudományos igényű szervezett és összehangolt magyar terminológiastratégia, és hogy az egyik fő cél – európai mintát követve – a háttérének kialakítása, melyhez a szakmai, intézményi és személyi feltételek megvannak, ugyanakkor fontosak lennének többek közt a stratégia kialakításához szükséges anyagi fedezet biztosítása, a meglévő nyelvi források bevonása, átdolgozása és közzététele, valamint a terminológiai tudatosságot növelő online képzések. A szerzők végül hat konkrét, a közeljövőben elvégzendő feladatot jelölnek ki: 1. ún. „zöld könyv” kiadása; 2. terminológiastratégiai tervdokumentum tervezet készítése; 3. terminológiai tanácsadó testület létrehozása; 4. ter-

minolgiastratégiai tervdokumentum és program készítése; 5. a Magyar Nemzeti Terminológiai Portál elindítása; 6. a Magyar Nemzeti Terminológiai Adatbázis megtervezése.

A kötet függeléke két nemzetközi dokumentum magyar fordítását tartalmazza (165–218): az egyik az EAFT által 2002-ben közzétett Brüsszeli nyilatkozat, a másik pedig az UNESCO által 2005-ben kiadott Terminológiai politikai irányelvek. Előbbi a terminológia fontosságára hívja fel a figyelmet, valamint arra ösztönzi a kormányokat és a döntéshozó szervezeteket, hogy biztosítsák az ehhez szükséges kereteket. Utóbbi pedig szintén a döntéshozatalban érintetteknek címezve határoz meg olyan tényezőket, lépéseket és módszereket, amelyek minden szinten segítenek a terminológiastratégia szilárd alapjának létrehozásában és hosszútávú fenntartásában.

4. Jelen kötet mérföldkövet jelent a magyar terminológiai politika kialakításában, hiszen a benne megjelent tanulmányok a terminológiastratégiát nemcsak az általános nyelvstratégián belül, illetve azzal szembeállítva helyezik el, hanem alapos áttekintést adnak a határon inneni és azon túli nyelvstratégiai helyzetről és trendekről, mindemellett pedig – más nemzetek „jó gyakorlatát” és összefogását alapul véve – gyakorlati tanácsokat, konkrét feladatokat, kézzel fogható támpontokat és ajánlásokat fogalmaznak meg arra vonatkozóan, hogy miként is kellene elindítani és hosszú távon fenntartani a magyar nyelvű terminológia harmonizációját, adatbázisokban való rögzítését, valamint frissítését. A kötetet nemcsak a politikai döntéshozók és a magyar nyelvstratégiában érintettek forgathatják haszonnal, hanem mindazon szakértők is (például fordítók, lektorok, terminológusok, egyéb szakemberek), akik képet szeretnének kapni a magyar szaknyelvek terminológiai helyzetéről, illetve az előttünk álló feladatokról.

SOMOGYI ZOLTÁN

Károli Gáspár Református Egyetem

Laczkó Krisztina – Tátrai Szilárd szerk., Kontextualizáció és metapragmatikai tudatosság

Eötvös József Collegium, Budapest, 2019. 357 lap

Az ELTE Eötvös Collegium kiadásában megjelent kötet az ELTE DiAGram Funkcionális Nyelvészeti Központja által indított ígéretes könyvsorozatnak, a DiAGram Könyveknek első darabja.

A szerkesztők az előszóban szereplő két fő célkitűzést maradéktalanul teljesítik: a tanulmányok révén a kontextualizáció és a metapragmatikai tudatosság egymáshoz való viszonyáról átfogó képet kapunk, másrészt a problémafelvetés pragmatikai, szemantikai és mondattani kiindulópontú megközelítései is reflexív viszonyba kerülnek egymással. A megközelítésmódok változatossága és az empirikus vizsgálatok révén elemzett adathalmazok sokfélesége azonban nem eredményez heterogén tanulmánykötet: a három tematikus egység – Kontextualizáció és metapragmatikai tudatosság a nyelvtanban, Kontextualizáló konstrukciók empirikus vizsgálata, Metapragmatikai jelzések empirikus vizsgálata – markánsan meghatározza a kötet logikai ívét és az olvasó számára átláthatóvá teszi az argumentációt.